

مهرزاد بروجردی روشنفکران ایرانی و غرب

سرگذشت باقر حاتم عومی گزالی

ترجمه حمید شیرازی

چاپ هفتم

فهرست مطالب

نه	دیباچه‌ای بر ترجمه فارسی این کتاب
پازده	دیباچه‌ای بر چاپ چهارم
۱	پیشگفتار
۷	سیاسگزاری
۹	۱. دیگر بود، شرقشناسی، شرقشناسی وارونه، و بومی‌گرایی
۹	درباره دیگر بود
۱۷	درباره شرقشناسی
۲۳	درباره شرقشناسی وارونه
۲۹	درباره بومی‌گرایی
۳۹	۲. «دیگری» شدن یک دولت اجاره‌گیر
۳۹	درباره روشنفکران
۴۷	بحران مشروعیت دولت اجاره‌گیر
۶۰	ستیزه‌جویان غیر مذهبی
۷۲	اهل ادب
۸۷	۳. دیگری شدن غرب
۸۹	سید فخرالدین شادمان: تاریخنگار فراموش شده
۱۰۳	احمد فردید: فیلسوف شفاهی
۱۰۷	جلال آل‌احمد: سخنور سرکش

- ۱۲۳ .۴ خرده فرهنگ مذهبی
- ۱۲۴ فضای ویژه تاریخی
- ۱۳۴ هشیاری ایدئولوژیک
- ۱۴۱ پاکسازی آموزشی
- ۱۴۷ دگردیسی الهیات
- ۱۵۳ .۵ روشنفکران مذهبی غیر روحانی
- ۱۵۴ مشهد: نمونه کوچکی از زندگی مذهبی ایران
- ۱۶۱ علی شریعتی، لوتر بلند پرواز
- ۱۷۷ مجاهدین خلق: ستیزه جویان اسلامی
- ۱۸۲ سید حسین نصر: عارف دیوان سالار
- ۱۹۷ .۶ بومی گرایی دانشگاهی
- ۱۹۷ فضای دانشگاهی
- ۲۰۴ احسان نراقی: جامعه شناس بومی گرا
- ۲۱۰ حمید عنایت: اندیشمند ژرف اندیش سیاست
- ۲۲۱ داریوش شایگان: فیلسوف آزاداندیش
- ۲۳۳ .۷ بحثهای پس از دوران انقلاب
- ۲۳۷ تعریف غرب
- ۲۴۳ تاریخگیری در برابر پوزیتیویسم
- ۲۴۷ فقه سنتی در برابر فقه پویا
- ۲۶۳ .۸ پی نوشت
- ۲۸۳ پیوست: فهرستی از شخصیت‌های فکری و سیاسی ایران

۳۰۷

۳۰۷

۳۲۲

فهرست منابع

منابع فارسی

منابع خارجی

WWW.BOOKSUN.COM

دیباچه‌ای بر ترجمه فارسی کتاب

این نوستم تا بماند یادگار
من نمانم خط بماند برقرار

کتابی که پیش روی شما است بار نخست به زبان انگلیسی و با مشخصات زیر به چاپ رسیده:

Mehrzad Boroujerdi, *Iranian Intellectuals and the West: The Tormented Triumph of Nativism*, Syracuse, New York: Syracuse University Press, 1996.

تا آنجا که توانسته‌ام تلاش کرده‌ام تا نقل قولها را از اصل فارسی آنها بیاورم. هر جا که نوشته‌ای هم به فارسی و هم به زبانهای دیگر در اختیار داشته‌ام اولویت را به مآخذ فارسی داده‌ام. درباره شیوه ذکر مآخذ به توضیحی کوتاه بسنده می‌کنم. از آنجا که فهرست مراجع را به دو بخش فارسی و غیرفارسی تقسیم کرده‌ام هرگاه مآخذی به زبان فارسی به کار رفته بعد از نام نویسنده، سال انتشار آن به تاریخ هجری شمسی ذکر شده است (برای مثال عنایت

۱۳۵۱) و هرگاه به مآخذی غیر فارسی اشاره نموده‌ام پس از نام نویسنده از تاریخ میلادی بهره‌جسته‌ام (برای مثال عنایت ۱۹۶۲).

از مترجم فاضل آقای جمشید شیرازی که دشواری ترجمه این کتاب را بر خود هموار کرده‌اند صمیمانه سپاسگزارم. از دوستان فرزانه‌ام در نشر و پژوهش فرزانه روز که انتشار این وجیزه را ممکن ساختند نیز تشکر می‌کنم و امیدوارم که خواننده ایرانی کاستی‌های این کتاب را که همه برخاسته از بضاعت ناچیز نگارنده است ببخشاید چرا که به قول حافظ «فکر هر کس بقدر همت اوست».

دیباچه

خواننده‌ی گرامی؛

نخستین چاپ این کتاب به سال ۱۳۷۸ است، درین دوره جامعه‌ی روشنفکری ایران شاهد جوشش گفتمانهای تازه و همراه دگر دیسی‌های شگرفی بوده است. روشنفکران دینی از جامعه‌ی مدنی، اندیشه‌ورزی در دین، دین حداقلی، تساهل و مدارا سخن گفته‌اند و روشنفکران عرفی به نظریه‌ی زوال اندیشه‌ی سیاسی در ایران، جمهوری‌خواهی، تجدد و امتناع تفکر و دیدگاههای پسامدرنیته‌ی پرداخته‌اند. اندیشمندان برجسته‌ای از دیار مغرب‌زمین به ایران آمده‌اند و گفت و شنید درخوری میان روشنفکران درون و بیرون از کشور در گرفته است. دگرگونیهای اجتماعی، سیاسی و اقتصادی‌ای که همراه این روند اندیشه‌ورزی شده‌اند دست به دست اندیشه‌های نوین جامعه‌ای نو بر قامت تفکر و شیوه‌ی خردورزی جامعه‌ی ایرانی دوخته‌اند. درین میان سهم این کتاب همانا بازخوانی و نقد دیدگاه بومی‌گرائی و روایت سرگذشت نافرجام آن بوده است و بسی خرسندم که اهل اندیشه بر این نقد به چشم قبول نگریسته‌اند.

اینک راهی را که پژوهشگران برجسته‌ای چون فریدون آدمیت، هما ناطق، ایرج افشار، یحیی آرین‌پور و منگل بیات در ارزیابی ترازنامه روشنفکری ایران مدرن گشوده‌اند. پژوهندگانی چون محمد توکلی طرقی،

علی قیصری، علی میرسپاسی، آرامش دوستدار، عباس میلانی، یروان آبراهامیان، افسانه نجم‌آبادی، رامین جهانبگلو، همایون کاتوزیان، فرزین وحدت، ماشاء... آجودانی، سید جواد طباطبائی، نگین نبوی، حمید دبائی، علی رهنما، علی دهباشی و بسیاری دیگران پی گرفته‌اند و بدین شیوه برگزیده‌های بر دفتر تاریخ تحلیلی اندیشه در ایران افزوده‌اند و ازین مهمتر خردآگاهی تاریخی ایرانیان را فزونی بخشیده‌اند. چنین است که باید روند ترجمه و انتشار کتابها و مقاله‌های پژوهشگران ایرانی خارج از کشور را رویدادی خجسته دانست.

در چاپ کنونی افزون بر بازنگری و تصحیح غلطهای چاپی پیشین و ویرایش برخی جمله‌ها، اطلاعات پراکنده در پاورقی‌ها و پی‌نوشت‌های کتاب را نیز به روز کرده‌ایم. فصلهای اصلی کتاب اما همانند که بود. چنانکه ساخت‌شکنی گفتمانهای جامعه ایران را نیز به نوشته‌ای دیگر واگذاشته‌ایم. به جاست که از دانشجویان و دوستان خوبم در دانشگاه سیراکیوز، علیرضا شمالی و ابراهیم سلطانی که پیشنهادهای ارزنده‌ای برای بهبود چاپ کنونی داده‌اند تشکر کنم. همچنین از مدیریت و تمامی دست‌اندرکاران نشر فرزاد روز سپاسگزارم.

مهرزاد بروجردی

دانشگاه سیراکیوز

چنانکه هگل به استادی نشان داده، تاریخ اندیشه الگویی سیال از اندیشه‌های بزرگ‌رهای بخش است که به‌ناچار به قفسه‌هایی خفه‌کننده تبدیل می‌شوند و بدین‌سان نابودی خود را، به‌دست مفهومی‌های رهای بخش تازه، و درعین‌حال برده‌سازنده، سبب می‌شوند. نخستین گام برای فهمیدن انسانها آگاهی از الگو یا الگوهای است که بر اندیشه و عمل آنان چیره می‌شود و در آن رخنه می‌کند. این کار، مانند هر تلاشی برای آگاه ساختن انسانها از مقولاتی که در آن می‌اندیشند، کاری دشوار و گهگاه دردناک است و چه‌بسا پیامدهای سخت و ناراحت‌کننده‌ای داشته باشد.

آیزایا برلین

آیا هنوز اندیشه‌سیاسی وجود دارد؟ (۱۹۶۲)

کتابی با اهمیت و اصیل ... سرانجام کتابی
در اختیار ما قرار گرفته است که ابعاد
گوناگون دنیای روشنفکری ایران را بر ایمان
تشریح می‌کند... دستاوردی ارزشمند.

روی متحده

استاد تاریخ اسلامی در دانشگاه هاروارد

این کتاب بررسی و مطالعه‌ای با اهمیت
در باب حیات روشنفکری پیچیده و
پرنوسان ایران مدرن است. اصحاب علوم
اجتماعی علاقمند به چگونگی همزیستی
شرق‌شناسی و ضد شرق‌شناسی، این کتاب
را بسیار جالب توجه خواهند یافت.

ادوارد ابراهیمیان

استاد تاریخ در دانشگاه نیویورک

